

lingsvirksomhed og salgsproduktion. *C. M. Elliott* erklærer rent ud i sin artikel: Landbrug og økonomisk udvikling i Afrika. Teori og praksis, 1880–1914, at han ikke vil anvende en funktionsmodel, men en beskrivermodel, der gør det muligt at få den lokale befolknings sociale aktiviteter med ind i en vurdering af den økonomiske udvikling. En komparativ analyse af øst- og vestafrikanske koloniområder viser klart, at en lang række forudsætninger må være til stede, før de sociale aktiviteter erstattes af risikobetonet arbejds- og kapitalindsats efter vestligt mønster. Den mexikanske jordrevolution, hvor præsident Carranza i 1915 gav landsbyerne deres jord tilbage efter hacienda-ejernes hårdhændede indhegningspolitik i det 19. århundrede, er temaet for *Raymond Carr's* artikel: Landboreformer i Mexico 1910–1960. Trods forskellige reformer til gavn for landsbyernes »ejidos« (enten kollektive storbrug eller små jordlodder i statsfæste) ligger dynamikken i det privatejede storlandbrug, medens en afvandring må løse problemet for de dårligere landbrugsområder.

Til trods for de enkelte forf.s helhjertede forsøg på at fastholde omridset af det vesteuropæiske samfunds vækstmodel, må man som historiker konkludere, at fremtidsforskningen ikke har fået den vejledning, som blev stillet i udsigt i forordet. Der er nok afdækket en række variabler, men deres indbyrdes vægtforhold er helt uafklaret. Den sammenfattende konklusion må fremtidsforskeren selv foretage, selv om det vel hører med til historikerens faglige ansvar at føre analysen helt igennem, når han vover sig ud i retningsbestemt, præsentisk historieskrivning. Desuden må man konstatere, at artiklerne ikke er egentlige forskningsoversigter (eller udtryk for primær forskning), men den særlige form for engelsk-amerikansk historieskrivning – en art essays – hvor et spinkelt grundmateriale, ofte af andenhåndskaraktér, prøves over for en række logiske ræsonnementer. Det er i sig selv en subtil kunst, der tit giver læseren en æstetisk nydelse, men kun i ringe grad udvider hans faktiske grundviden. Man kan ikke afdisputere E. J. T. Collins, at han stiller væsentlige spørgsmål om landbrugets arbejdskraft i et samfund, hvor flere sektorer moderniseres samtidigt, og hvor lønniveau, levestandard og bymiljøets tiltrækningskraft er afgørende faktorer. Betænelighederne sætter imidlertid ind, når man ser nærmere på materialet, der hovedsagelig udgøres af statistiske samleværker af højst uensartet karakter plus økonomisk-historiske standardfremstillinger. Man savner simpelthen nuancerne – netop det, som forordets forfatter(e) med rette efterlyste i større historiske fremstillinger.

ERIK HELMER PEDERSEN

EMMANUEL LE ROY LADURIE: Les paysans de Languedoc. Vol. I–II. Bibliothèque Générale de l'École Pratique des Hautes Études. VIe section. Paris, S.E.V.P.E.N., 1966. 1037 s. Ill. Plancher. 110 F.

I februar 1956 oplevede Le Roy Ladurie som ung lærer i Montpellier den frygtelige vinterkulde, der ødelagde 90 % af oliventræerne i Frankrig og ialt kostede det franske landbrug mere end 200 milliarder F. Begivenheden gjorde et stærkt indtryk på Ladurie, og han læste med stor interesse et par nyudkomne naturvidenskabelige artikler om forandringer i vejrlig og klima. Hos Ladurie var interessen

historisk betonet, og han mærkede sig hurtigt en række katastrofevintre i perioden 1745–82 som værende af særlig betydning. 1957 offentliggjorde han i et lokalt tidsskrift en meddelelse om *Fluctuations météorologiques et bans de vendanges au XVIIIe siècle* (Féd. hist. du Languedoc médit. et du Roussillon, s. 189). Ladurie vedblev at arbejde med emnet og kunne endelig 1967 publicere en samlet fremstilling af *Histoire du climat depuis l'an mil*.

Det må på denne baggrund virke desmere overbevisende, når Le Roy Ladurie i nærværende værk på grundlag af et omfattende materiale fastslår, at klimaændringer netop ikke har været en udslagsgivende faktor for langtidssvingningerne i Languedoc's økonomi. Der kan ganske vist konstateres store skader på oliventræer og vinplanter (som i dette mediterrane område er vigtigere end kornet) i en lang række vintre mellem 1432 og 1786 (s. 47); men væsentligere er det, at tidspunktet for vin høsten i denne periode nok er blevet ændret, men ikke af klimatiske årsager. Ladurie har andetsteds taget afstand fra den teori, at den senmiddelalderlige agrarkrise kan skyldes en forandring af klimaet (*Histoire du climat*, s. 253).

Sin egentlige inspiration til studiet af bønderne i Languedoc fik Ladurie i 1955, da geografen Raymond Dugrand gjorde ham opmærksom på de talrige skattemålinger (compoix), der findes i hundredvis i kommunalarkiverne i Languedoc (s. 901–907). Antallet af bevarede lister stiger ujævnt fra ca. 1300 til nyere tid. Les compoix er matrikler til beregning af grundskatten (taille réelle). På basis af sådanne lister skrev Ladurie 1957 en artikel i *Annales* om borgerskabets fremtrængen i Languedoc's landdistrikter i 16. og 17. århundrede og tilsluttede sig hermed arbejder af Febvre, Bloch m.fl. om den begyndende kapitalisme. Undersøgelsen tog således sit udgangspunkt i økonomisk historie; men skattemålingerne indeholder tillige et stort demografisk materiale, og Ladurie's tese blev netop, at samspillet mellem befolkningstal og økonomi i Malthus' forstand har været bestemmende for udviklingen. Det kom til at stå ham klart, at godskoncentration og udstykning, i perioder af henholdsvis økonomisk kontraktion og fremgang, flere gange havde afløst hinanden. Også i Languedoc finder man den sædvanlige sekvens af langtidscykler i middelalderen, i perioden 1500–1750 og endelig i de sidste århundreder. Ladurie beskæftiger sig især med den anden cyklus, nyere tid, og antager for denne følgende forløb: Efter nulpunktet i 15. århundrede (foranlediget af *peste noire* og *Prince noir*), iøvrigt langt mindre udtalt end i Tyskland, følger et dynamisk befolkningsopsving i 16. og begyndelsen af 17. århundrede; da økonomien ikke kan følge med, bremses befolkningsvæksten i 17. århundrede, og der sker et tilbageslag omkring 1700. Foruden på befolkningskurven lægger Ladurie bl.a. vægt på politiske, religiøse og psykologiske faktorer.

Større interesse end disse lidet opsigtsvækkende hovedlinjer har Ladurie's påvisning af, at landene ved Lyon-bugten, Catalonien, Languedoc og Provence, blev ramt mindre hårdt af krisen i 17. århundrede end Italien og Castilien; selv efter ca. 1680 kan der i Languedoc konstateres visse vækstmomenter, således inden for vindyrkning og klædeindustri (kendetegnende for den følgende fremgangsperiode 1750–1870 er især den stærke udvikling af vindyrkningen). Et andet interessant punkt er Ladurie's kortlægning af vandringerne, som altid væsentlige for fortolkningen af økonomiske relationer. Medens der i dag vandres fra Spanien og Italien til Sydfrankrig, gik vandringerne i nyere tid den modsatte vej, nemlig

fra nordligere egne til landet mellem Alper og Pyrenæer og videre mod Cataloniaen – dette gjaldt såvel mennesker som kvæg.

Et træk, som Ladurie vistnok først sent er blevet opmærksom på og i hvert fald ikke rigtig er trængt til bunds i, er de lokale særegenheders økonomiske betydning (s. 887). Der eksisterer et tidligt bidrag til karakteristik af de to »folkeslag« i Frankrig nord og syd for en linje fra Saint-Malo til Genève, nemlig Angeville's 1836 udkomne *Essai statistique sur la population française*. Ladurie kan på grundlag af nyere (også egne) studier opridse en række forskelle på driftsforholdene i det nord- og sydfranske landbrug; men det bliver kun til tilløb (bemærk de særlige afsnit om klima – se herom ovenfor – samt om kulturplanter og redskaber), og man fornemmer måske i for høj grad den midlertidigt tilflyttedes overvejende interesse for at placere den lokale udvikling i en national og europæisk sammenhæng – det måtte dog ellers være en perspektivrig opgave for Ladurie at drage sammenligninger mellem Languedoc og hjemstavnen i Normandiet. Omend forfatteren allerede 1962 skrev en *Histoire de Languedoc*, er områdets provinsialisme ikke et emne, der i særlig grad har vakt hans forskertrang.

Le Roy Ladurie's værk om bønderne i Languedoc er slået stort op fra fransk side, bl.a. af Pierre Chaunu i hans anmeldelse i *Revue historique* t. 237, 1967, s. 359–380; men det er karakteristisk, at Chaunu – meget elegant – får sagt, at bogen vil få mest betydning som udgangspunkt for fremtidige studier (»cette oeuvre, bien plus qu'un point d'arrivée, constitue, essentiellement, une base de départ« – s. 361). Det må nok erkendes, at Ladurie ikke har leveret noget dybt originalt arbejde. Alligevel følger det sig – især i kraft af forfatterens suveræne beherskelse og systematisering af et vældigt apparat af kilder og tværvideenskabelig litteratur – smukt ind i rækken af franske efterkrigsværker om Middelhavets og Middelhavsregionens historiske rolle. Ladurie er senere blevet knyttet til *École Pratique* i Paris.

SVEND GISSEL

HEINRICH BENEDIKT: Die Monarchie des Hauses Österreich. Ein historisches Essay. München, R. Oldenburg Verlag, 1968. 255 s. 28 DM.

Siden Østrig-Ungarns opløsning 1918 har dette riges historie og navnlig årsagerne til dets sammenbrud været genstand for talrige behandlinger, såvel af lærde som af læge. Kvaliteten af disse ofte temmelig omfangsrige skildringer er svingende og kun sjældent tilfredsstillende. Det kan hænge sammen med, at de skrivende endnu ikke har Donaumonarkiet på tilbørlig afstand og derfor ikke formår at sammenfatte enkeltfænomener til en afbalanceret vurdering.

Den fhv. historieprofessor ved Wiens universitet Heinrich Benedikt har i dette værk søgt at yde sit bidrag til en interpretation af monarkiets historie. Resultatet er skuffende, for så vidt som værket hverken er originalt m.h.t. synspunkter eller blot er en god fremstilling. Vægten er lagt skævt på den økonomiske og kulturelle historie, som er fremstillet nærmest i opremsningsform, uden blik for de store linier. Den politiske historie er kun antydnet i rapsodisk form. Værket ville have vundet meget, hvis Benedikt havde koncentreret sig om at opstille og uddybe enkelte problemstillinger.

MARTON DE HARTYANI